

TEOLLISUUSPERINTÖ- PALKINTO TURUN MUSEOKESKUKSELLE

Tuija Mikkonen

Teollisuusperinneyhdistys myönsi marraskuussa 2011 teollisuusperintöpalkinnon Turun museokeskukselle osoituksena esimerkillisestä työstä teollisuusperinnön vaalimisessa. Kunniamaininnan saivat Pispalan Moreeni ry ja Kauko Sorjosen säätiö.

TEOLLISUUSTYÖN DOKUMENTOINTIA

Turun museokeskus on Suomen johtavia nykydokumentointia toteuttavia organisaatioita. Se on vuosien ajan tehnyt järjestelmällistä teollisten tuotantoprosessien tallentamista ja dokumentointia.¹ Ensimmäinen dokumentointikohde oli Auran pa-

nimo vuonna 1995. Sen jälkeen ovat tutkimuskohteena olleet muun muassa Tunturi Oy:n pyörätehdas, Leaf Oy:n makeistehdas ja turkulainen leipomoteollisuus. Eräät teollisuuslaitokset olivat tallennushetkellä lopettamassa toimintaansa, joten dokumentointityön ansiosta niiden työprosesseista on jäänyt arvokasta tietoa tuleville sukupolville. Havainnoinnin ja kokoelmien kartuttamisen lisäksi museokeskus on julkaissut myös aiheesta laadukkaita teoksia.

Tallennustyön ohella Turun museokeskus on myös opastanut muita museoita dokumentointityössä. Näin käytännön taito ja kokemus välittyvät muiden museoiden käyttöön näiden tallentaessa teollisuuskohteita ja niiden toimintaa omilla paikkakunnillaan.

PISPALAN HAULITORNI

Kunniamaininnan saanut tamperelainen kotiseutuyhdistys Pispalan Moreeni ry on muun kotiseututyön ohella vaalinut alueensa teollisuusperintöä muun muassa kunnos-

Tutkijat Anneli Sorvoja (vas.), Martti Puhakka ja Sanna Kupila. Kuva: Turun museokeskus/Maarit Talamo-Kemiläinen.

tamalla talkoovoimin Pispalan haulitehtaan tiilisen tehdasrakennuksen kokous- ja juhlatilaksi ja ylläpitämällä sitä.

1900-luvun alussa toimintansa aloittaneen tehtaan keskeinen osa oli teräsrakenteinen vuonna 1908 rakennettu 55 metriä korkea haulitorni, josta on muodostunut maamerkki Pispalanharjun pohjoisrinteelle. Haulitorni on kansainvälisestäkin ainutlaatuinen teollisuuden muistomerkki.

Haulien valmistus vaati erityistä teknologiaa ja sitä harjoittivat Suomessa vain muutamat toimijat. Hauleihin käytettävä lyijy sulatettiin padassa tehdasrakennuksessa ja siihen lisättiin tarvittavia lisäaineita. Sula lyijy valettiin harkoiksi, jotka sitten hinattiin tornin huipulle valuverstaaseen. Tornissa oli pata, jossa lyijyharkot sulatettiin. Sulanut lyijy nosteltiin hauliputken päällä olevaan seulaan käsikauhalla. Pudotessaan alas putkea pitkin haulit pyörivät ja jäähtyvät saaden lopullisen muotonsa. Loppujäähdytys tapahtui putken alla olevassa vesiastiassa. Haulitehtaassa haulit kuivattiin, seulottiin ja kiillotettiin.

Tehdasvalmisteiset patruunat valtasivat hiljalleen alaa ja viimeiset lyijypisarat pudotettiin tehtaan tornista vuonna 1972. Seuraavana vuonna Tampereen kaupunki osti rakennukset ja haulitehdas toimi kauan varastona. Pispalan Moreeni korjasi rakennukset 1990-luvulla ja palautti myös 1980-luvulla puretun valuputken haulitorniin. Yhdistys on varustanut tilat kokous- ja juhlatilaisuuksissa tarvittavin varustein, ylläpitää niitä ja vuokraa tiloja yksityisille ja yhteisöille. Näin osa vähemmän tunnettua, mutta merkittävää Tampereen teollista historiaa on säilynyt.

HONKAHOVI JA MÄNTÄN KLUBI

Jyväskyläläinen Kauko Sorjosen säätiö on Mäntässä ostanut, kunnostanut ja palauttanut aktiivikäyttöön kaksi merkittävää teol-

lisuuteen liittyvää rakennusta, Honkahovin ja Mäntän Klubin. Honkahovi edustaa teollisuusyhteisöjen hierarkian ylimmän kärjen asumis- ja edustustiloja, Klubi puolestaan teollisuuden virkailijoiden yhdistystoiminnan ja vapaa-ajan kokoontumistiloja.

Mäntän Klubi valmistui 1920 ja se on yksi vanhimpia säilyneitä puunjalostusteollisuuden vapaa-ajantaloja. Arkkitehteina toimivat Ivar ja Valter Thomé, joiden kuoltua suunnittelutyön viimeisteli W.G. Palmqvist. Talossa kokoontuivat Serlachius-yhtiön virkailijoiden erilaiset yhdistykset, siellä oli majoitustiloja yhtiön vieraille ja sen juhlatiloissa vietettiin pitkin vuosikymmeniä tärkeimmät Mäntässä järjestetyt juhlat.

Honkahovi rakennettiin yhtiön toimitusjohtajan R. Erik Serlachiuksen edustusasunnoksi 1930-luvun lopulla arkkitehti Jarl Eklundin piirustusten mukaan. Vaikka asunto oli toimitusjohtajan koti, se ei ollut puhtaasti yksityistä tilaa: siellä kestettiin ja majoitettiin yhtiön tärkeimpiä vieraita.

Molemmat rakennukset ajautuivat ongelmiin. Honkahovissa sijainnut taidekeskus lakkautettiin, ja Klubin omistanut Metsä-Tissue halusi päästä eroon rakennuksesta sen kannattamattomuuden vuoksi. Rakennukset siirtyivät Kauko Sorjosen säätiölle vuonna 2010, ja seuraavana vuonna säätiö kunnosti niitä. Nyt niissä järjestetään näyttely-, konsertti-, kirjakauppa-, ravintola- ja majoitustoimintaa. Kauko Sorjosen säätiö on toiminnallaan turvannut sen, että nämä puunjalostusteollisuuden sosiaaliseen toimintaan liittyvät rakennukset säilyvät ja ovat julkisessa käytössä.

Tuija Mikkonen on Teollisuusperinneyhdistyksen (TICCIH-Finland) puheenjohtaja.
tuija.mikkonen@luukku.com

¹ Sanna Kupilan artikkeli *Perusdokumentointia tehtaisissa* kertoo Museokeskuksen tallennustyöstä.